

**Ahmet Mecbur Efendi ve “Hilâfetnâme-i Osmânî ve İttihatnâme-i
İslâmî” Adlı Eseri**
Burhan ÇONKOR*

Öz

Çankırı'nın ileri gelen âlim ve mutasavvıflarından olan Ahmet Mecbur Efendi, medrese âlimi olmasının yanında aynı zamanda şiire yoğun ilgi duyulduğu bir dönemde yetiştiği için kendisi de şiirle ilgilenmiş, Vefdi ve Mecbûr mahlasları ile şiirler yazmıştır. Hayatta iken aile fertlerinden birçoğunun değişik sebeplerle vefat etmesi, onu derin bir üzüntüye sevk etmiş ve altmış altı yıllık ömrünün son yıllarını insanlardan kopuk olarak kendi başına geçirmeyi tercih etmiştir. Onun hayatının anlaşılmasının, yaşadığı dönemin daha iyi anlaşılmasına katkı sunacağı muhakkaktır. Dini ve sosyal konularla ilgili yazmış olduğu eserleri ile farklı birçok konuya dair kaleme aldığı şiirlerinin anlaşılması ise daha büyük önem arz etmektedir. Mecbur Efendi'nin öne çıkan diğer bir yönü de kitaplara olan merakıdır. Yıllarını vererek edindiği ilmî birikimin yanında, hüsn-ü hatta olan merakı, onu yazmaya sevk etmiştir. Ancak gerek kendi telif ettiği eserlerin gerekse ilmi hayatı boyunca sahip olduğu kitapların akıbeti, şiirlerinin yer aldığı Divân'ı hariç, günümüze kadar belirsizliğini korumuştur. Hayatını anlatan bazı kaynaklarda onun telif ettiği eserlerin isimleri zikredilmiştir. Adı geçen bu eserlere ulaşma gayretiyle yaptığımız çalışma sonunda; m. 1909 tarihinde yazıldığı veya istinsah edildiği anlaşılan “*Hilâfetnâme-i Osmânî ve İttihatnâme-i İslâmî*” adlı eserine ulaştık. Osmanlı Devleti'nin, Meşrutiyet dönemiyle birlikte geldiği nokta ve bu noktada İslam ümmetine düşen sorumlulukların neler olduğu başta olmak üzere benzer birçok konuda bilgi ve değerlendirmelerin yer aldığı bu eser, onun yaşadığı döneme tanıklık etmesinin yanında, Osmanlı Devleti'nin son yüzyılını, dönemin şahidi olan bir âlimin kaleminden anlatması bakımından da önem arz etmektedir. Bu makalede, müellifin hayatı ve eserleri ile ilgili kısa bilgilerin ardından, ilgili eserin özelliklerine ve içeriğine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Mecbur Efendi, Hilâfetnâme, Osmanlı, İttihad, İslâm, Çankırı

* Dr., Çankırı İl Müftülüğü Vaizi, e-mail: bconkor@hotmail.com

Ahmet Mecbur Efendi and His Work “Hilafetname-i Osmani ve Ittihatname-i Islami”

Abstract

Ahmet Mecbur Efendi, one of the prominent religious scholars and mystics from Çankırı, showed a great interest to books. Although many of them did not reach today, he donated many books and also wrote manuscripts on various subjects. Besides being a scholar affiliated to a madrasa, he was also a poet wrote under the pseudonyms of Vefdi and Mecbur. As he lost many family members for various reasons during his lifetime, he preferred to lead a secluded life during the last years of his 66-year old life. Having a detailed knowledge of his life certainly contributes to our understanding of his time. Nevertheless, carrying out more studies on his manuscripts and on his poets is of much greater significance. Besides his deep knowledge of Islamic issues, his interest in Islamic calligraphy were the main driving factors that led him to write. However, except for his Divan, what happened to his manuscripts and to the books he accumulated during his life time is still unknown. There are some references to his manuscripts in some sources. As part of our efforts to find his works, we came across his book titled as Hilafetname-i Osmani ve Ittihatname-i Islami, which was written or copied in 1909. The book is an important one for two respects. First, it contains valuable information and evaluations, among other things, on constitutional monarchy period of the Ottoman Empire and reminds the Islamic ummah of their duties. Secondly, it is written by an Islamic scholar who witnessed the last century of the Ottoman State. This article first gives short information about the life and works of the author and then it deals with the main features and the content of the book.

Key Words: Ahmet Mecbur Efendi, Hilafetname, Ottoman Empire, Union, Islam, Çankırı

Giriş

İslam âlimlerinin birçoğu, yıllar süren ilmî faaliyetleri neticesinde elde ettikleri kazanımlarını, sonraki nesillere aktarma gayesiyle, büyük bir emek sarf ederek, eserlerini kendi elleriyle kaleme almışlardır. Kadim kültürümüzün temel taşlarından olan bu eserlere sahip çıkmak, geleceğimizi sağlam temeller üzerine oturtmamız açısından son derece önemlidir.

Şu da bir gerçektir ki bu kıymetli ilmi mirasın önemli bir kısmı, çeşitli sebeplerle zaman içerisinde kaybolmuştur. Zira çeşitli kaynaklarda isimleri zikredilen pek çok esere şu an ulaşamıyor olması bunu teyit etmektedir. Ancak bu gün nerede olduğunu bilemediğimiz kitaplara, ilerleyen süreçte ulaşılma ihtimali olduğundan ilgili eserleri bulmaya yönelik çalışmalar sürdürülmelidir.

Bu bakış açısıyla, Çankırı'nın geçtiğimiz asırda yaşamış önemli âlimlerinden olan Mecbur Efendi'ye ait "Hilâfetnâme-i Osmânî ve İttihatnâme-i İslâmî" adlı esere ulaşılmış olmaktan son derece mutluyuz. Bu makalede öncelikle müellifin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra ilgili eserin özelliklerinden bahsedilmiş ve eserin içerisinde yer alan başlıklar ile bu başlıklar altında işlenen konulara dair açıklamalara yer verilmiştir.

1. AHMET MECBUR EFENDİ VE ESERLERİ

1269/1853 tarihinde Çankırı'da doğan Ahmet Mecbur Efendi, varlıklı, hayırsever ve kültürlü bir ailede yetişmiştir. Babası Mehmet Said Efendi, onun babası Abdullah Nâbî Efendi, onun babası Şeyh Mehmet Said Efendi, onun babası da Şeyh Zâim Efendi'dir. Aile, büyük dedeleri Şeyh Zaîm Efendi'ye nispetle Zaîmzâde olarak anılmaktadır.

Hanımını ve beş çocuğunu kaybetmesi nedeniyle zorlu bir hayat geçiren Mecbur Efendi'nin, buna rağmen ilme olan merakı ve ilgisi hiç azalmadan devam etmiştir. İslami ilimlerin temeli olan ilk Arapça eğitimini Mumcuzâde Hacı Mehmed Efendi'den almış, Rüştîye mektebinin ardından Müftü Hacı Mustafa Hâzım Efendi'nin Hâzîmiye (Buğday Pazarı) Medresesi'ndeki derslerine devam etmiştir. Hâzım Efendi'den icazet almış, Osmanlı Medresesi'ndeki ¹ müderrislik görevinin yanı sıra, Rüştîye mektebinde muallim-i sâni ve hüsn-ü hat hocası, Ertuğrul İdâdisi'nde ulum-u diniye, akâid, hüsn-ü hat, Arapça ve Farsça hocası olarak görev yapmıştır. İdâdi'deki derslerle medresedeki derslerini beraber yürüten Mecbur Efendi'nin, 36 talebeye icazet verdiği bilinmektedir.² Tarikat ve tasavvufa olan ilgisi yaşadığı züht hayatında da kendini göstermiştir. Mecbûr Efendi,

¹ Mecbur Efendi'nin müderrislik yaptığı Osmanlı Medresesi'nin, faaliyette olmayan eski/harap bir medrese olduğu, kendisi tarafından yeniden inşa edilerek oda sayısının on altıya çıkarıldığı ve bir kütüphane ilave edildiği bilinmektedir. Arşiv belgelerine göre medresenin daha sonra isminin Hamidiye olarak değiştirilmesi yönünde yazışmalar yapılmıştır. (Bkz. BOA.MF.MKT.539.29; BOA.İ.MF.9.31)

² 1899 ve 1903 yıllarındaki Maarif Salnameleri'ne göre Osmanlı Medresesi, o dönemde, 55 öğrenci ile en çok talebesi bulunan ikinci medrese olarak görülmektedir. Mecbur Efendi bu medresenin hem ikinci banisi hem de müderrisi olarak zikredilmektedir. (Bkz. Bkz. Salnâme-i Nezaret-i Maarif-i Umumiyye, 1317, s. 1323-1324; 1318, s. 1494-1495; 1319, s. 758-759; 1321, s. 619-620.)

Nakşibendî Tarikatı'nın Hâliidiye koluna mensuptur ³ ve Çankırı Mevlevîhânesin'de Mesnevîhan olarak da görev yapmıştır. (Onay, 1932, s. 215-217)

Yaşadığı sıkıntılı dönemlerden sonra çevresindekilerle bağı kopararak inzivaya çekilmiş, ömrünün son on yılını zühd ve riyazetle geçirmiştir. Zamanla sağlığı bozulan Mecbur Efendi, yakalandığı dizanteri hastalığına yenik düşmüş ve 1335/1919 yılında 66 yaşında vefat etmiştir. (Nahit, 1339, s. 101; Onay, 1932, s. 208)

Kaynaklardan anlaşıldığına göre Mecbur Efendi'nin, ilim hayatı boyunca sahip olduğu yaklaşık 1200 adet kitabı vardır ve bunların tamamını kendi medresesindeki kütüphaneye vakfetmiştir. ⁴ (Nahit, 1339, s. 101) Ancak bazı belgelerde isimleri zikredilen bu eserlerin, nereye nakledildiği ve şu an nerede olduğu hakkında bir bilgiye sahip değiliz.

Makalemizin konusunu teşkil eden *Hilâfetnâme-i Osmânî ve İttihatnâme-i İslâmî* adlı eserinin dışında, kendisinin telif ettiği bilinen diğer eserleri ise şunlardır:

- a. Divan-ı Mecbur⁵
- b. İmamet ve Hilafet
- c. Ferâiz
- d. Hutbe
- e. Mevlid-i Nebi
- f. Arabî ve Fârisi Lügat (Nahit, 1339, s. 101)

³ Mecbur Efendi, Çankırı ve civarında şeyhi Çerkeşli Hilmi Efendi'ye vekâlet etmiş, İmâret Medresesi'nde belli vakitlerde Hatm-i Hâcegân yaptırmıştır. Nakşibendiyye tarikatının özellikle Hâliidiyye kolunda uygulanan bir zikir şekli olan Hatm-i Hâcegânın başında ve sonunda okunan Fâtiha sûresi, Kur'an'ın özeti ve hatmedilmesi gibi sayıldığı için bu zikre hatm-i hâcegân denilmiştir. (Öngören, Reşat, "Hatm-i Hâcegân", *DİA*, İstanbul, 1997, XVI, 476-477.)

⁴ Medreseye ilave olarak yapılan kütüphaneye, Mecbur Efendi'nin vakfettiği kitapların listesi tescil edilmek üzere bir defter halinde Evkâf Nezareti'ne gönderilmiştir. Kitapların listesi için bkz. BOA.MF.MKT.512.31.5/1-2.

⁵ Aynı zamanda bir şair olan Ahmet Mecbur Efendi, şiire çocukluğunda heves etmiş, *Vefdi* ve *Mecbûr* mahlaslarıyla şiirler yazmıştır. Şiirlerinin yer aldığı Divânı, Astarlızâde Hilmi Efendi'nin dergâh kütüphanesinde yer almaktadır. Divânı'nda yer alan ve Arap harflerine göre tertip edilmiş olan şiirleri, Ahmet Talat Onay'ın *Çankırı Şairleri* adlı eserinde Latin harfleriyle düzenlenerek verilmiştir. (Bkz. Onay, *a.g.e.*, II, 209-393)

2. “HİLÂFETNÂME-İ OSMÂNÎ VE İTTİHATNÂME-İ İSLÂMÎ” ADLI ESERİ

a. Eserin Özellikleri

Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Bölümü’nde⁶ ulaştığımız el yazması eserin boyutları (Dış-İç): 225x170 mm. ebatında olup, dış kapakla birlikte 52 varaktan oluşmaktadır. Dili, Osmanlı Türkçesi olan eser, rik’a yazıyla kaleme alınmıştır. Sayfalardaki satır sayısı 17’dir. Kayıtlarda eserin müellifi Zaîmzâde Mahmud Ahmed Kangiri olarak verilmiştir. Kanaatimizce, yazı stilinden dolayı Mecbûr ifadesi Mahmûd şeklinde anlaşılabilir. Kitabın hattı gayet okunaklı ve düzgün yazılmış olmasına rağmen, elimizdeki dijital nüshasında, kopyalamadan kaynaklandığı anlaşılan silinme ve kararmalar mevcuttur. Buna göre eserde az da olsa okunamayan kısımlar vardır ve bu kısımlar için titiz bir çalışma yapılması gerekmektedir.⁷

Eser, kısa bir girişle başlamaktadır. Müellif burada, Arapça bir duadan sonra eserin içeriğine dair bilgiler vermiştir. Buna göre eser; 1 mukaddime, 10 makale, 1 hâtîme ve 1 zeylden oluşmaktadır. Her makaleden sonra ‘Netice-i Makale’ başlığı açılmış ve ilgili makalenin temel mesajı özetlenmiştir. Eserde zikredilen ayet-i kerime ve hadis-i şerifler parantez içerisinde verilmiştir.

Müellif, eserin giriş kısmında kendisini şu ifadelerle tanıtmaktadır:

“...hâkpay-ı ulemây-ı a’lâm (âlimlerinin ayağının tozu) ve kemîne-i üdebây-ı kirâm (ediplerin/şairlerin âcizi) ve duâkûy-u padişah-ı enâm ve halife-i İslam (halkın padişahının ve İslam Halifesi’nin duacısı) Kengiri Ertuğrul Mekteb-i İdadisi ulûm-u diniyye ve ahlak ve hüsn-ü hat muallimi ve

⁶ Eserin bu kütüphaneye nasıl nakledildiği konusunda bir bilgiye sahip değiliz. Ancak yapılan bir araştırmaya göre; medrese ve çeşitli kütüphanelerde bulunan kitaplar Cumhuriyet’in ilanından sonra birçoğu vakıflara devredilerek geçici olarak Halkevi kitap sarayına konulmuştur. Daha sonra ilk defa yaptırılan Halkevi Kütüphanesi’ne taşınmıştır. Bu eserlerin, yapılan bir çalışma neticesinde 2000 yılında Ankara’daki Milli Kütüphane’ye devredildiği ifade edilmiştir. Bu çalışmanın bir parçası olarak Çankırı’da da 1986 yılında Halk Kütüphanesi’nde toplanan 1076 yazma eserin, Ankara’daki Milli Kütüphane’ye devredildiği söylenmektedir. (Bkz. Aktaş, Cahit, “Belgeler Işığında Kengiri (Çankırı) Kütüphanelerine Genel Bakış”, *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2, sayı: 2, s. 138-139.) Buna göre Mecbûr Efendi’nin bu eserinin, yazma eserlerle ilgili yapılan bu çalışmalar sırasında, Çankırı Halk Kütüphanesi’nde yer almadığı anlaşılmaktadır.

⁷ Eserin ilgili kütüphaneden dijital nüshasını alma konusunda bize yardımcı olan çok değerli Mesut Muharrem Haydar Beyefendi’ye teşekkürü bir borç biliriz.

Osmanlı Medresesi'nin fahri müderrisi bulunan Zaîmzâde Ahmed Mecbûr..." (Zaîmzâde, 1327, s. 8)

Müellif, eserini kaleme alırken, tefsir, akâid, hadis, İslam hukuku, tarih, ahlak vs. gibi birçok farklı alanla ilgili kaynağa müracaat etmiş ve bunları eserinde zikretmiştir. Buna göre Kur'an-ı Kerim ve hadis kaynaklarının dışında istifade ettiği ve bir kısmını diğer dillerden çevirdiğini ifade ettiği eserler:

Fahreddin Râzi'nin *et-Tefsîru'l-Kebir*, İsmail Hakkı Bursevî'nin *Rûhu'l-Beyan*, Âlûsî'nin *Rûhu'l-Meânî*, Zemahşerî'nin *el-Keşşâf* adlı tefsirleri; Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ* adlı eseri ve bu eserin şerhleri, İmam-ı Gazâlî'nin *İhyâ-u Ulûmi'd-dîn*, Şâh Veliyyullah Dihlevî'nin *Hucetullahi'l-Bâliğa*, Seyyid Şerif Cürcânî'nin *Şerhu'l-Mevâkıf fî İlmi'l-Kelâm*, İsmail Hakkı Bursevî'nin *Kitâbü'l-Hitâb*, Haskefî'nin *ed-Dürri'l-Muhtar*, Sûfîzâde Seyyid Hulûsî'nin *Mecmeu'l-Âdâb*, Seyyid Eyüb b. Sıddık'ın *Menâkıb-ı Cihâr-ı Yâr*, İbn Haldun'un *Mukaddime*, Muhammed el-İbşihî'nin *el-Müstatraf*, Seyyid Alizâde'nin *Şiratü'l-İslam*, Ahmet Cevdet Paşa'nın *Tarih-i Cevdet*, Mustafa Naîmâ'nın *Naîmâ Tarihi*, Seyyid Ali Reis'in *Mirât-ü Kâinât*, Sadî Şirâzî'nin *Gülistân* adlı eserleridir. Bunların dışında tespit edemediğimiz bazı kaynaklardan da yararlandığı anlaşılmaktadır. (Zaîmzâde, 1327, s. 8)

Müellif, kitabının ismini "*Hilâfetnâme-i Osmânî*" olarak belirlediğini söylemektedir. (Zaîmzâde, 1327, s. 8) Ancak eserin dış kapağında yazan isim "*Hilâfetnâme-i Osmânî ve İttihatnâme-i İslâmî*" dir. Buna göre müellifin eserine sonradan dâhil ettiği anlaşılan risâlenin (Zeyl) içeriğini de dikkate alarak, eserin başlığına ilave yapma gereği hissettiği düşünülebilir.

Eser bir dua ile sona ermektedir. Sonunda yer alan tarihlere göre müellifin bu eserini, Rûmî 1325/Hicri 1327/Milâdî 1909 tarihinde tamamladığı anlaşılmaktadır. Arşiv belgelerine göre ise müellif, bir risale olarak hazırladığı bu çalışmasının, 17 Haziran 1309/29 Haziran 1893 tarihinde "*Hilâfetnâme-i Osmânî*" adıyla, basımını ve neşrini Meşihat makamından talep etmiştir. Onun bu talebi 2 Ağustos 1309/14 Ağustos 1893 tarihinde, incelenmek üzere Meşihata gönderilmiştir.⁸ Ancak kendisine cevap verilir verilmeyişi ya da ne tür bir cevap verildiği hakkında bir bilgiye sahip değiliz.

⁸ Çankırı Mekteb-i İdadisi ulum-ı diniyye ve hüsn-i hat muallimi Ahmed Efendi'nin tertip edip ruhsat istediği risalenin incelenmek üzere Meşihat'a gönderildiği. (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, MF.MKT.178.11.)

Müellif eserin sonunda kendisini:

“An ulemâ-i ders-i âm Kengiri Zaîmzâde/Çankırı'nın medrese âlimlerinden Zaîmzâde” (Zaîmzâde, 1327, s. 102) şeklinde ifade etmiştir.

b. Eserin Muhtevası

İçeriğinde yer alan başlıklar ve bu başlıklar altında işlenen konular şu şekildedir:

Mukaddime: Müellifin, eseri yazma gerekçelerini açıkladığı ve yaşadığı döneme dair değerlendirmelere yer verdiği kısımdır. (Zaîmzâde, 1327, s. 2-6)

Birinci Makale: İslam ümmetinin en büyük hükümdarı olan halifeye, şer'î dilde uygun görülen lakap ve ünvanlar açıklanmıştır. Makalenin sonunda ise bu lakap ve ünvanlara, Osmanlı padişahlarının ve dönemin padişahı olan 5. Mehmet Reşâd'ın da layık olduğu ifade edilmiştir. (Zaîmzâde, 1327, s. 9-12)

İkinci Makale: Bu makalede, İslam ümmeti için bir imamın/halifenin varlığının zorunlu olduğu açıklanmıştır. (Zaîmzâde, 1327, s. 12-18) Makale içerisinde, İslam ümmeti için imamın/ halifenin varlığının zorunlu olduğuna dair hadis-i şeriflerden delillere yer verildiği 'Ehâdis-i Nebevî' (Zaîmzâde, 1327, s. 15) ile Hz. Peygamberin vefatından sonra sahabenin hemen birleşerek Hz. Ebubekir'i halife seçmelerinin örnek gösterildiği 'İcmâ-i Ümmet' (Zaîmzâde, 1327, s. 16) başlıkları açılmıştır.

Üçüncü Makale: İslam hükümetinde meşveretin (danışma ve fikir alışverişi) gerekli ve meşru olduğu hakkındadır. Makale içeriğinde bu istişarenin nasıl olması gerektiğine değinilmiş ve konuyla ilgili deliller zikredilmiştir. (Zaîmzâde, 1327, s. 18-27)

Dördüncü Makale: İslam'da halifeye itaat etmenin zorunluluğuna ve buna dair şartların neler olduğuna değinilmiştir. (Zaîmzâde, 1327, s. 27-31)⁹

Beşinci Makale: Hilafet ve imametın şeref ve meziyetlerinin açıklandığı bu makalede müellif, konuyla ilgili delilleri zikretmek üzere 'Ehâdis' adıyla ayrı bir başlık açmış ve burada adil halifenin değerine işaret eden hadis-i şeriflere yer vermiştir. (Zaîmzâde, 1327, s. 31-37)

Altıncı Makale: Müslümanların imamı/halifesi durumunda olan kişinin, idare ettiği Müslüman halk üzerinde olan haklarının anlatıldığı bu

⁹ Müellif, giriş kısmında, dördüncü makalenin içeriğini beşinci makale, beşinci makalenin içeriğini de dördüncü makale olarak vermiştir.

makalede, imama ait bu haklar yedi tane sayılmış ve dini dayanaklarıyla birlikte ifade edilmiştir. (Zaîmzâde, 1327, s. 37-45)

Yedinci Makale: Tebânın, imam/halife üzerinde olan meşru haklarının anlatıldığı bu makalede, yedi maddede bu haklar dini gerekçeleriyle beraber açıklanmıştır. (Zaîmzâde, 1327, s. 45-58)

Sekizinci Makale: Osmanlı Devleti'nde saltanat ve hilafetin istikrarı ve kıyamete kadar sürmesi hakkında olan bu makalede, 628 (h. 699-1327) yıldır devam eden Osmanlı Devleti'nin özelliklerine yer verilmiştir. (Zaîmzâde, 1327, s. 58-62)¹⁰

Dokuzuncu Makale: Bu makalede, Osmanlı sultanlarının tercüme-i hal ve şemaillerine kısaca değinilmiştir. (Zaîmzâde, 1327, s. 62-70)

Onuncu Makale: İslam devletinde askerlik yapmanın ayrıcalıkları ve bu görevin kutsallığı maddeler halinde zikredilmiş ve bazı ayet-i kerime ve hadis-i şeriflerle desteklenmiştir. (Zaîmzâde, 1327, s. 70-83)

Hatime: Padişah 5. Mehmet Reşâd Han ve hilafeti hakkında değerlendirmelerin yer aldığı kısımdır. (Zaîmzâde, 1327, s. 83-86)

Zeyl: Eserine yaptığı bu ilave, “*Siyâsetnâme-i İslâmiyye*” ismini taşımaktadır. Bu risalenin, Abbâsî halifesi Me'mun'un seraskeri Tahir bin Hüseyin'in, Mısır'da vali olan oğlu Abdullah'a yazdığı bir mektup olduğu ve kitaba sonradan dâhil edildiği ifade edilmiştir. Mektupta, vali Abdullah'ın görev esnasında karşılaşılabileceği muhtemel problemlerin çözümünde yol göstermesi amacıyla, kanun, ahlak ve İslâmî siyaset konularına yer verilmiştir. (Zaîmzâde, 1327, s. 86-102)

Sonuç

Hayatını anlatan kaynaklarda Mecbur Efendi'nin, evinden camiye, mektebe, medreseye veya herhangi bir yere giderken تنها sokakları tercih eden, kalabalık ortamlardan ve gereksiz konuşmalardan uzak duran bir kişi olduğundan bahsedilir. (Onay, 1932, II, 206-209) Ancak bu anlatılanlar onun, toplumdan ve yaşadığı çevreden tamamen kopuk bir hayat sürdürdüğü anlamına gelmez. Zira Mecbur Efendi'nin bu eseri, onun, yaşadığı dönemin problemlerini kendisine dert edindiğini ve çözümü için kafa yordüğünü

¹⁰ Müellif, giriş kısmında, makale başlıkları ve içeriklerine dair verdiği bilgide, sekizinci makalenin içeriğini dokuzuncu makale, dokuzuncu makalenin içeriğini de sekizinci makale olarak ifade etmiştir.

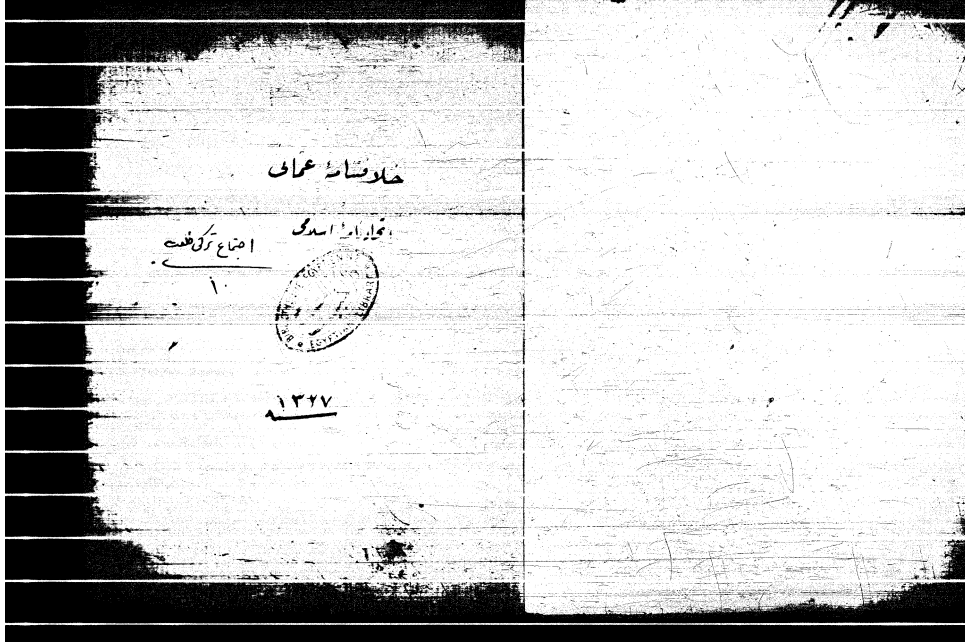
göstermesinin yanında, gündemi takip eden sosyal ve kültürel yönü olan münevver bir kişi olduğunu da ortaya koymaktadır.

Birçok kaynaktan istifade edilerek hazırlanan bu eser, tarih, hukuk, akâid, ahlak vb. alanlarda İslam'ın ortaya koyduğu birçok hükmü ihtiva etmektedir.

Esere geç de olsa ulaşılmış olması, hem sevindirici hem de onun gibi değerli âlimlerin ilmî mirasına halen ulaşabileceğini göstermesi bakımından ümit vericidir. Yaptığımız bu çalışma her ne kadar eserin içeriğini ve müellifin fikirlerini yansıtıyor olsa da, üzerinde daha detaylı bir çalışma yapılması ve günümüz Türkçesiyle yayınlanarak okuyucuların hizmetine sunulması gerekmektedir. Bu sayede hem eser daha çok okuyucuya ulaşmış hem de eserden daha kolay istifade edilmiş olacaktır.

EKLER

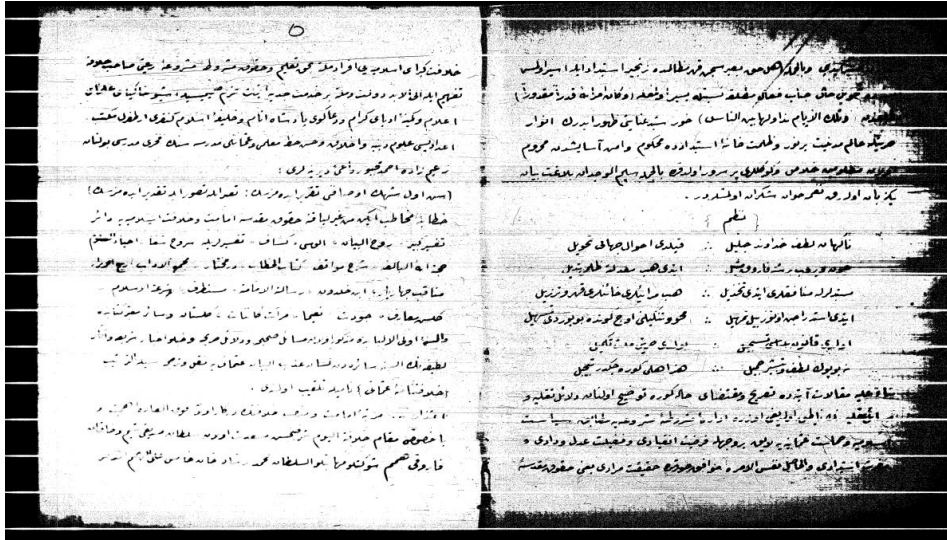
Eserin Kapağı

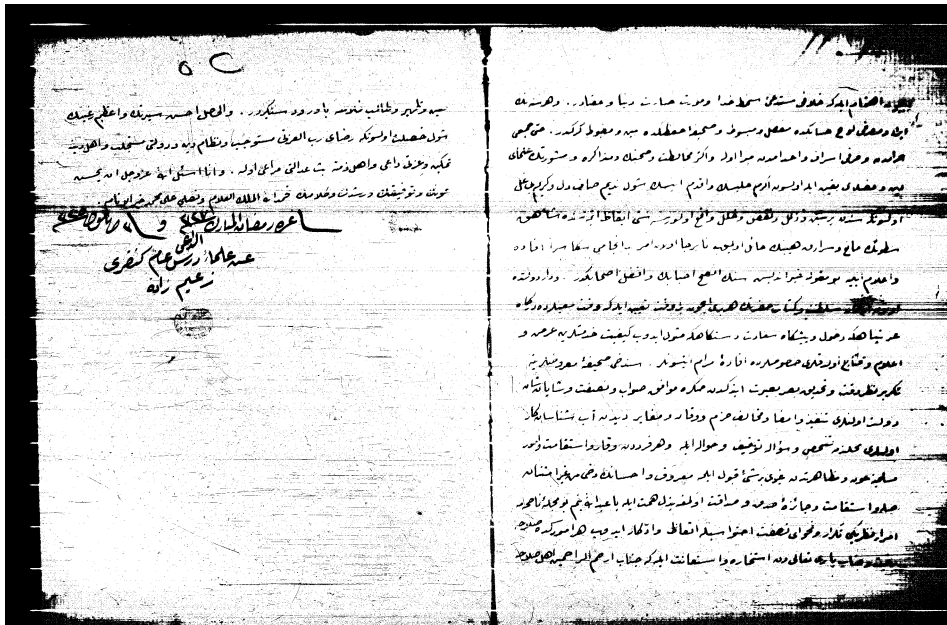
Eserin giriş sayfası

Eserin 5. Varakı (sayfa 7-8)

Eserin son varakı (sayfa 51-52)

Kaynaklar

Aktaş, Cahit, “Belgeler Işığında Kengırı (Çankırı) Kütüphanelerine Genel Bakış”, Çankırı Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2, sayı: 2, Çankırı 2007, s. 135-145.

Aşkar, Mustafa, *Çankırlı Astarlızade Mehmed Hilmi Efendi*, Sistem Matbaacılık, İstanbul 2005.

Ata, Ferudun, *Çankırı Mevlevihanesi*, (Yüksek Lisans), Selçuk üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, Konya 1995.

Dündar, Abdülkadir, “Çankırı’daki Türk İslam Yapıları”, *Çankırı Valiliği III. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri Geçmişten Geleceğe Çankırı*, 28-29 Eylül 2005 Atatürk Kültür ve Sanat Merkezi, Çankırı 2007, s. 245-271.

Haksever, Ahmet Cahit, *Çankırı’da Mevlevîler ve Mesnevîhanlar*, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2012/2, c. 11, sayı: 22, s. 29-46.

Kastamonu Vilayet Salnameleri, Kastamonu Vilayeti Matbaası, 1869-1903.

Nahit, Tahsin, “Ahmet Mecbûr Efendi”, *Halk Yolu Mecmuası*, sayı, 7, Çankırı 1339, s. 101-102.

Onay, Ahmet Talat, *Çankırı Şairleri II*, Çankırı Matbaası, Çankırı 1932, II, 206-393.

Öngören, Reşat, “Hatm-i Hâcegân”, *DİA*, İstanbul 1997, XVI, 476-477.

Salnâme-i Nezaret-i Maarif-i Umumiyye, Matbaayı Amire, 1898-1903.

Tarhan, Murat, *Osmanlı Medrese Sistemi İçerisinde Çankırı Medreseleri ve Müderrisleri*, (Yüksek Lisans), Abant İzzet Baysal üniversitesi, Bolu 2012.

Türkoğlu, Ömer, *Salnamelerde Çankırı*, Çankırı Valiliği yay, Çankırı 1999.

T.C Başbakanlık Devlet Arřivleri Genel M¼d¼rl¼ę¼ ve ankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urgan Çankırı Araştırmaları Merkezi, *Osmanlı Belgelerinde Çankırı*, Ankara 2008.

Zaımzâde, Ahmet Mecbur Efendi, *Hilâfetnâme-i Osmânî ve İttihatnâme-i İslâmî*, (Mahtût), Çankırı 1327/1909.

_____, *Dîvân-ı Mecbur*, (Mahtût), ankırı, ths.

Belgeler

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, DH.SAİDd.139.189.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İ.MF.1321.C/1.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, MF.MKT.539.29.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İ.MF.9.31.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, MF.MKT.512.31.5/1-2.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, MF.MKT.178.11.